

ВІДГУК ОПОНЕНТА

кандидата мистецтвознавства

ПОНОМАРЕНКО Марини Валентинівни

на дисертацію ЛЮ ХАОТЯНЬ

НОВИЙ РЕАЛІЗМ У ТВОРЧОСТІ КИТАЙСКИХ ХУДОЖНИКІВ: ЛЕН ЦЗЮНЬ, ШИ ЧОН, ЛЮ І, ВАН ІДУН

*подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 023
«Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація» (галузь
знань 02 – «Культура і мистецтво»)*

Актуальність теми дослідження

Дисертаційна робота ЛЮ ХАОТЯНЬ присвячена одному з важливих питань у проблематиці китайського мистецтва – дослідженню особливостей «нового реалізму» в контексті стилістичної, жанрово-тематичної та формотворчої поліаспектності китайського живопису останньої третини ХХ – початку ХХІ ст.

Тема є актуальною в сучасному мистецтвознавчому дискурсі з кількох причин. Візуальне мистецтво Китаю кінця ХХ — початку ХХІ століття пройшло складну траєкторію змін, що актуалізує потребу глибокого переосмислення трансформацій традиційних художніх напрямів, їхньої здатності до адаптації та оновлення в контексті новітніх мистецьких парадигм. Однією з ключових стилістичних домінант у цьому процесі залишається реалізм, котрий виявив стійкість та адаптивність під час та після подій культурної революції (1966 – 1976 рр.). Цей період став етапом системного руйнування мистецької автономії, підпорядкування мистецтва ідеологічним догматам. Попри значні деформації, реалізм зберіг потенціал до перетворень в умовах лібералізації культурної політики та реформ 1980-х років, який оформився у потужний напрям «нової хвилі» (Xin Chao), а згодом, трансформується у феномен «нового реалізму».

В межах «нового реалізму» окреслюються дві концептуальні моделі розвитку реалістичного живопису, кожна з яких реалізує власну версію інтерпретації дійсності. Перший із зазначених напрямів репрезентований школою китайського неореалізму та неокласики – творчість Ван Ідун та Лен Цзюнь, які демонструють синтез класичного академічного живопису із модерністськими алюзіями. Другу концептуальну модель представляють художники, які продовжують модернізувати реалізм, поєднуючи традиційну технічну досконалість із філософсько-семіотичними наративами сучасності: Лю І та Ши Чон, які створюють нові візуальні конструкти у рамках інновацій фотореалізму та магічного реалізму.

До сьогодні феномен розгалуженості стильової структури «нового реалізму» не досліджений достатньо. Крім того, відчутний брак єдиного категоріального апарату для чіткого окреслення художньо-стилістичних особливостей кожної з течій «нового реалізму». З огляду на це, дисертація ЛЮ ХАОТЯНЬ є надважливою, оскільки систематизує це мистецьке явище через виокремлення чотирьох течій та аналіз творів видатних представників в межах кожної з них: «сільський реалізм» Ван Ідуна; «магічний реалізм» Лю І; «гіперреалізм» Лен Цзюня; «фотореалізм» Ши Чона.

Додатковим фактором актуалізації проблеми виступає феномен радикальних змін у візуальній культурі метамодернізму та цифровізації, коли художник-реаліст стикається з необхідністю відповідати на запити сучасного світу в інформаційно перенасиченому глобальному середовищі, де домінують мультимедійні практики, імерсивні технології, інтерактивні візуальні середовища та масова культура. Як доводить дослідження ЛЮ ХАОТЯНЬ, у цих умовах реалістичний живопис не лише зберігає художню автономію, але й залишається здатним до діалогу з новими медіа, цифровими платформами та новими естетичними кодами візуальної репрезентації. Це доводить аналіз творчості Ван Ідуна, Лен Цзюня, Лю І та Ши Чона, як показовий приклад інтеграції традиційних реалістичних засад в інноваційні

пошуки сучасного мистецтва. Їхні твори є втіленням варіативних стратегій художньої адаптації до глобальних викликів та формують підґрунтя для подальших концептуальних рефлексій щодо онтологічного статусу реалізму в сучасній китайській художній системі.

З огляду на вищезазначене, дисертація ЛЮ ХАОТЯНЬ є не лише актуальною, але й становить суттєвий внесок у розвиток сучасного мистецтвознавства та культурології, відкриваючи нові обрії осмислення складних процесів трансформацій в образотворчому мистецтві Китаю доби глобалізації.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Дисертація виконана відповідно до планів роботи кафедри аудіовізуального мистецтва ХДАДМ та наукових досліджень за темою «Методологія крос-культурних досліджень аудіовізуальних та візуальних практик» і є самостійною роботою ЛЮ ХАОТЯНЬ, яка має переконливий ступінь обґрунтованості наукових положень та достовірність отриманих результатів:

– *джерельна база дослідження* складається з вітчизняної та зарубіжної наукової літератури із зазначеної проблематики: монографій, наукових статей, дисертацій, каталогів художніх виставок та інших матеріалів з електронної мережі Інтернет українською, англійською та китайською мовами (166 позицій), творів китайського живопису (110 позицій);

– *методика дослідження*. Дисертант використовує іконографічний та порівняльний аналіз композиційного ладу і образної складової творів. Спирається на комплексний історичний підхід, встановлюючи традиційні та інноваційні закономірності в китайському мистецтві «нового реалізму», а також процеси, які сприяли їх трансформації;

– *апробація основних положень дисертації* відзначається публікаціями результатів проведеного наукового дослідження у фахових журналах та

матеріалах конференцій; доповідями на наукових конференціях. Об'єкт, предмет та обрана проблематика дослідження відповідають паспорту спеціальності 023 – образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація.

Наукова новизна одержаних результатів

Наукова новизна результатів, отриманих у процесі дослідження має істотне значення для галузі мистецтвознавства та полягає в тому, що: *уперше* узгоджено термінологічні та поняттєві кордони «нового реалізму» у сукупності із його внутрішніми напрямками «сільського», «фотографічного», «магічного» та «гіперреалізму»; проаналізовані концептуальні підходи щодо інтерпретації «нового реалізму» в китайському образотворчому мистецтві кінця XX – початку XXI ст.; визначено та досліджено основні етапи творчості представників «нового реалізму» Лен Цзюня, Ши Чона, Лю І, Ван Ідуна у контексті розвитку живопису Китаю кінця XX – початку XXI ст.; узагальнено сюжетно-тематичний репертуар та образно-стилістичні особливості живопису зазначених художників; проаналізовано найбільш важливі художні твори, які репрезентують виявлені зміни та є прикладами розвитку «нового реалізму» як важливого інноваційного напрямку сучасного живопису Китаю.

Виклад основних положень дисертації в наукових працях, що вийшли друком

Основні положення дисертаційної роботи представлені в **7 публікаціях: 3 у наукових фахових виданнях України (2 одноосібних та 1 – із співавтором) і 4 публікації – у збірниках матеріалів наукових конференцій.**

Зміст публікацій свідчить про відповідність тематиці дисертації та повноту результатів дослідження, що відповідає вимогам п. 8-9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії...», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44.

Практичне значення результатів дослідження

Результати дисертації ЛЮ ХАОТЯНЬ мають практичне значення у контексті розвитку сучасних сходознавчих студій та можуть бути використані при розробці навчальних курсів для студентів як з історії мистецтва так і з живопису, композиції, навчальних творчих практик у мистецьких закладах вищої освіти України, а також у практичній роботі працівниками музеїв та галерей при формуванні колекцій. Результати дослідження як науково-методологічна основа може слугувати при складанні навчальних посібників для поглибленого вивчення мистецтва Китаю, а також джерелом у дослідницькій діяльності теоретиків і практиків сучасного мистецтва.

Дисертація є науково аргументованим, цілісним і завершеним дослідженням особливостей «нового реалізму» у творчості китайських художників: Лен Цзюнь, Ши Чон, Лю І, Ван Ідун.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам

Дисертаційна робота ЛЮ ХАОТЯНЬ укладена за логічною структурою, відповідно до якої послідовно вибудовані розділи та підрозділи і відповідає встановленим вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Робота складається з анотації, списку наукових публікацій за темою дисертації здобувача, вступу, трьох розділів, кожен з яких завершується висновками, загальних висновків, списку використаних джерел (*166 позицій*), додатків, що включають альбом ілюстрації (*110 позицій*) та список публікацій здобувача (три статті та чотири тези доповідей). Загальний обсяг роботи становить *206 сторінок*, основний зміст викладено на *125 сторінках*.

У *вступі* (с. 11 – 16) дисертант надав загальну характеристику роботи, обґрунтував актуальність обраної теми, сформулював мету та завдання, об'єкт і предмет дослідження, надав перелік наукових публікацій. Визначив наукову новизну отриманих результатів та їх теоретичне й практичне

значення: поглиблення розуміння «нового реалізму» як феномену сучасного мистецтва та можливість використання результатів для кураторської, освітньої й виставкової діяльності. Зазначив, що методологія дослідження базується на компаративістиці та поєднує порівняльний, іконографічний і контекстуальний аналіз творів.

У *першому розділі «Історіографія, джерела та методи дослідження»* (с. 16 – 39) представлено ґрунтовний історіографічний аналіз «нового реалізму» в контексті розвитку китайського живопису, що розглядається як поліаспектне художнє явище, інтегроване у процеси соціокультурних, політичних і мистецьких трансформацій. Автор дисертації наголошує на існуванні концептуальних суперечностей, які стосуються визначення меж і сутнісних характеристик цього напрямку, що, у свою чергу, формують методологічний інструментарій досліджень феномену «нового реалізму». Дисертант зазначає, що початок системного наукового осмислення «нового реалізму» у Китаї датується кінцем 1980-х років. Провідну роль у становленні цього напрямку відіграли такі науковці, як Вей Цімей, Сун Ю, Цзян Цзявен та інші. Українські мистецтвознавці долучилися до вивчення проблематики на початку 2010-х років, зокрема завдяки науковій співпраці з молодими дослідниками КНР. Результатом цієї співпраці стала акцентація на дослідженнях особливостей художнього символізму, жанрово-стилістичної репрезентації та методологічного аналізу, що розкрито у працях С. Рибалко, Є. Котляра, М. Ковальнової, В. Тарасова, Г. Чжичжуна, М. Лю, Ч. Чжан, В. Вана та інших дослідників.

У *другому розділі «Становлення напрямів “нового реалізму”»* (с. 40 – 74) увагу акцентовано на культурно-історичних передумовах виникнення «нового реалізму», що співвідноситься із художнім життям Китаю кінця 1980-х років — періоду активного переосмислення наслідків культурної революції та інтеграції мистецьких практик початку ХХ століття. Відзначено кризу традиційних моделей реалістичного мистецтва, що втратили свою актуальність в історико-художньому дискурсі та виникнення нових

стилістичних варіацій реалізму, які, зберігаючи зв'язок із класичною основою, водночас утверджували власну художню ідентичність та автономію. У роботі висвітлюються трансформаційні процеси, які стали органічною фазою еволюції китайського живопису, в результаті чого поняття «новий реалізм» набуло концептуальних окреслень, що увиразнюють його новаторську природу.

У розділі аналізується ранній період творчості китайських митців (1980–1990 рр.), в ході якого вони активно експериментували з модерністськими течіями. Зокрема, Лю І звертався до стилістики сюрреалізму; Ши Чонг інтегрував елементи експресіонізму з перформативними практиками; Ван Ідун спирався на традиційний реалізм, тоді як Лен Цзюнь поєднував концептуальний живопис із техніками реді-мейду.

У третьому розділі «Сюжетно-тематичний репертуар та художньо-образні особливості творчості представників “нового реалізму”» (с. 75 – 119) визначено стилістичні особливості «зрілого періоду» творчості майстрів, коли кожен із них сформував індивідуальний стиль, що акумулює спільні риси «нового реалізму» як феномену синтезу традиційного реалістичного мистецтва та сучасних художніх практик. Зазначено, що у творчості художників виявляється унікальне поєднання традиціоналізму та інновацій, що постає однією із визначальних характеристик досліджуваного явища.

Стверджується, що закріплення «нового реалізму» в мистецтвознавчому дискурсі 1990-х – 2000-х років значною мірою зумовлене як теоретичними дослідженнями, спрямованими на концептуалізацію цього явища, так і практичними творчими пошуками. У цьому процесі підкреслена вагома роль провідних художніх академій Китаю, де в навчальному процесі відбувалося формування нових підходів до реалізації реалістичних художніх стратегій. Акцентовано, що саме органічне поєднання теоретичних і практичних аспектів забезпечило становлення «нового реалізму» як

комплексного художнього феномену, здатного до інноваційного розвитку без втрати історичної спадкоємності.

Визначено, що творчість китайських митців – представників «нового реалізму» не лише репрезентує культурні коди Китаю на світовій мистецькій сцені, але й являє собою унікальний «сплав» здобутків національної спадщини з інноваційними формами мистецтва, в яких вбачаються нові перспективи для розвитку сучасного реалізму.

Результати роботи підсумовані та узагальнені у **висновках** (с. 120 – 125), що відповідають поставленим меті, завданням та визначеним позиціям наукової новизни. Встановлено, що «новий реалізм» є не лише відображенням національної культурної специфіки Китаю, а й вагомим внеском у світовий мистецький простір. Розкрито витoki різних стилістичних ремінісценцій реалізму, як наслідку трансформацій китайського живопису. Уточнено поняття «новий реалізм» з огляду на його різноспрямованість: «сільський», «фотографічний», «магічний» та «гіперреалізм».

Отже, структура дисертації відповідає меті й завданням дослідження, текст та ілюстрації оформлені згідно вимог МОН України та відповідного Положення ХДАДМ до кваліфікаційних праць такого рівня. Обсяг дисертації відповідає нормам, викладеним у «Положенні про порядок присудження наукового ступеня доктора філософії у ХДАДМ».

Представлене дослідження не містить академічного плагіату. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів у роботі мають відповідні посилання на джерело з дотриманням встановлених вимог.

Зауваження та дискусійні положення та питання

Поряд із загальною позитивною оцінкою дисертації ЛЮ ХАОТЯНЬ, слід звернути увагу на окремі зауваження і пропозиції:

I. Хочу звернути увагу на наявність граматичних, лексичних, пунктуаційних помилок та одруків у тексті дисертації. Вони нечисленні, але

значно погіршують сприйняття наукового тексту. Так, зайві слова та мовні конструкції, в яких члени речення не узгоджені за відмінками, родом та числом, порушують логіку змісту. Наприклад:

- У назві підрозділу 1.1.1. **Китайський наукові дослідження з проблематики «нового реалізму (с. 16) не узгоджено число та рід прикметника з іменником.**
- Китайські науковці розпочали вивчення цього феномену з кінця 1980-х років, **відіграла** ключову роль у вивченні проблеми **зіграли** Вей Цімей, Сун Ю, Цзян Цзявен та ін. (с. 3) *тощо.*

Є недоліки в оформленні Додатку Б. Альбом ілюстрацій. А саме – підписи до творів та самі твори знаходяться на різних сторінках:

- У горі сторінки 166 міститься підпис до твору, який знаходиться на сторінці 165 (Іл. 32. Ван Ідун. Веселощі у весільній кімнаті. 1998. Полотно, олія. 190,5x180,5).
- У горі сторінки 193 міститься підпис до твору, який знаходиться на сторінці 192 (Іл. 87. Ши Чон. Портрет певного дня, місяця та року. 1999. Полотно, олія. 190x85).
- У горі сторінки 202 міститься підпис до твору, який знаходиться на сторінці 201 (Іл. 106. Лен Цзюнь. Портрет Сяо Луо. 2005. Полотно, олія. 125x33).

Також, у підписах до творів бракує інформації про місце їх зберігання – назва музею, галереї, країни, за наявності яких дисертація значно виграла би.

II. Вважаю, що методологічна база даного дослідження має ґрунтуватися на традиційних методах історії і теорії мистецтва з використанням їх назв, відповідних до сталої професійної термінології. Це допоможе ЛЮ ХАОТЯНЬ підвищити науковий рівень дослідження, зробити зміст підрозділу **1.2.2. Методи дослідження** (с. 35 – 37) більш вагомим і переконливим та полегшити діалогічну взаємодію між автором тексту й читачем, яка подекуди ускладнена некоректним вживанням термінів. Рекомендую звернути увагу на наступні формулювання:

1. Методологія дослідження поєднує порівняльний аналіз, **іконографічний підхід** і контекстуальний аналіз творів (с. 3).

В контексті опису методів дослідження може використовуватися тільки іконографічний аналіз творів, а не підхід.

2. Серед спеціальних методів дослідження непересічне значення мали методи **образно-стилістичного, композиційного та символічного аналізу** (с. 36).

Визначена дисертантом мета, завдання, об'єкт та предмет вказують на спрямування роботи – дослідження «нового реалізму» в китайському живописі на прикладі творчості Лен Цзюня, Ши Чона, Лю І, Ван Ідуна, що, перш за все, передбачає аналіз чинників формотворчої структури творів (який не вичерпується тільки композиційним аналізом), їх стилістичних, жанрово-тематичних та образних особливостей. Раджу акцентувати базову методологію, притаманну саме мистецтвознавчим дослідженням і звертатися до класичних методів, які допоможуть поглибити аналіз образного та формального ладу творів живопису: компаративний аналіз, іконографічний та іконологічний аналіз тощо.

ІІІ. У різних підрозділах дисертації використовується поняття «*файнд-арт*». Так, воно зустрічається у тексті про творчість Ван Ідуна та Лен Цзюня:

1. Ван Ідун творив у реалістичній образності, далекій від його пізніших «червоних» серій, а Лен Цзюнь об'єднував концептуальний живопис із елементами реді-мейду та ***файнд-арту*** (с. 4).

Питання: *Що саме Ви мали на увазі, використовуючи це визначення (файнд-арт) у даному контексті і як Ви розумієте його зміст?*

Висловлені зауваження не змінюють загальне позитивне враження від роботи та її високу оцінку, не зменшують наукового та практичного рівня отриманих результатів та мають рекомендаційний характер і продиктовані бажанням скерувати здобувача на продовження розроблення обраної проблематики.

Загальний висновок та оцінка дисертації

В цілому, за своїм рівнем, теоретичною та практичною цінністю, науковою новизною, змістом та оформленням дисертація ЛЮ ХАОТЯНЬ ***«Новий реалізм у творчості китайських художників: Лен Цзюнь, Ши***

Чон, Лю І, Ван Ідун» виконана на належному науковому рівні, є завершеним науковим дослідженням та відповідає принципам академічної доброчесності і вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України, від 12 січня 2022 р. № 44, «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України з питань підготовки та атестації здобувачів наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України, від 19 травня 2023 р.

Дисертація ЛЮ ХАОТЯНЬ є самостійною, завершеною та актуальною науковою роботою, а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії із відповідної спеціальності.

Офіційний опонент

кандидат мистецтвознавства зі спеціальності
17.00.05 «Образотворче мистецтво»,
доцент кафедри образотворчого мистецтва
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»

Марина ПОНОМАРЕНКО

«15» червня 2025 року